

Т.В. Цимбал
доктор філософських наук,
м. Кривий Ріг, Україна

«КИЇВСЬКА ГАВАНЬ» ОЛЕКСАНДРА КУПРИНА
(до 150-ліття з дня народження)

Слово – іскра в русленні серця.

А. Купрін

Серед російських (або, враховуючи походження, російськомовних) письменників, життя яких так чи інакше пов'язане з Києвом, необхідно виділити Олександра Івановича Купріна. Письменник прожив в українській столиці не так багато часу: всього декілька років (з 1894 до 1901 р.), однак цей час має суттєве значення в його біографії та яскраво відображений у творчому доробку. Дана стаття є результатом дослідження місця Києва у житті і творчості О. Купріна, спробою актуалізувати київський період життя письменника та українські образи в його творах.

Нагадаємо, що Олександр Купрін народився 7 вересня 1870 р. у м. Наровчаті Пензенської губернії, у родині зубожілого дворянина чиновника місцевої канцелярії Івана Купріна. Батько хлопчика помер від холери у 1871 р., тому пам'ятати його письменник не міг. Виховувала Олександра мати – княжна Любов Кулунчакова (татарського походження) –

шляхетна, мудра й сильна жінка, яка, на жаль, не мала достатньо статків, щоб утримувати родину, тому й віддала сина до Московського сирітського училища, а потім до Кадетського корпусу. Не дивлячись на розлуку з матір'ю, Купрін любив і поважав Любов Олексіївну, згадував її природний смак та спостережливість, вміння вжити влучні слова у певному контексті, які пізніше письменник вживав у своїх оповіданнях. А у романі «Юнкера», що має автобіографічний характер, Олександр називає маму головного героя виключно «обожнювана» [4].

Отже, дитинство Олександра було «примусово затягнутим у казенну форму». Злі самотні виховательки та нешляхетні однокласники були грубими, різкими, від чого хлопчик дуже страждав. У нарисі «Пам'яті Чехова» Купрін згадує: «...Коли приходив вечір... яка нестерпна скорбота, який відчай охоплював маленьку душу! Гризеш подушку і плачеш, плачеш гіркими сльозами...» [2, 12].

У середині 1890 р. Купрін завершив навчання в Олександрівському юнкерському училищі у Москві, отримав звання підпоручика і відразу був призначений до 46-го піхотного Дніпровського полку, що базувався у Подільській губернії (Хмельницька область). За рік до завершення навчання в училищі Купрін опублікував своє перше оповідання – «Останній дебют». Твір був досить слабким з літературної точки зору, крім того, сентиментальним і надто «юнацьким». Керівництво училища жорстко покарало Купріна за порушення дисципліни, адже письменництво каралося за уставом навчального закладу карцером. Проте Олександр не покинув письменництво і продовжив писати на службі, осмислюючи стиль життя оточуючих, зустрічі з людьми, нові враження, які дарує життя. Без армійського досвіду не були б написані такі твори, як «Поєдинок», «Юнкера» та ін.. Проходячи службу в Дніпровському полку, у 1893 р. Купрін вирішує вдосконалювати свою майстерність, і для цього переїхати до Петербургу, вступати до Академії Генерального штабу. Іспити проходили успішно, але перед останнім Купріна терміново викликали назад до полку. Причиною стала сутичка Купріна з місцевим наглядачем, грубість якого призвела до того, що фізично сильний та надто емоційний Олександр кинув горе-поліцейського у Дніпро.

Надія навчатися у Петербурзі розтанула і Купрін вирішує вийти у відставку. У серпні 1894 р. молодий двадцятичотирирічний відставний підпоручик Олександр Купрін переїхав до Києва з наміром присвятити себе журналістиці й літературі. В одному з листів до критика Ізмайлова Олександр писав: «Найважчим було те, що в мене не було жодних знань – ні наукових, ні побутових. З ненаситною і до цього часу жадобою я накинувся на життя і на книги» [3]. Перші кроки заважала зробити невпевненість у собі, однак, за словами К. Паустовського, Купрін мав «здібність запалюватися від найменшого дотику до поезії» [6]. Це допомогло вистояти у нелегких випробуваннях злиднями, побутом, злобою заздрісників

та першим успіхом. Можна стверджувати, що становлення Купріна як письменника відбувалося власне на українській землі. Недаремно він присвятив українським містам – від Донбасу й Одеси до Києва і Волині – багато прекрасних творів, в яких відобразив як красу України, її неповторну природу, так і колоритні образи людей. Все це завдяки тому великому життєвому досвіду, різноманітним враженням, які отримав Олександр за роки своїх українських мандрів, що великою мірою й створили Купріна-письменника.

Образи власне Києва так чи інакше неодноразово зустрічаються в оповіданнях та повістях Купріна. Так в одному з творів письменник розповідає про «велике місто N», де він «опинився на міському бульварі, вузькому, довгому та прямому, як стріла, що був обсаджений з обох сторін величезними пірамідальними тополями та обнесений легкими наскрізними решітками» [4]. Всі, хто жив у Києві або бував там, відразу впізнали цей бульвар, адже такий тоді був тільки у Києві, про що писав відомий знавець київських парків та садів Осіпов, стверджуючи, що така величезна алея з пірамідального тополя була єдиною в Російській імперії. На межі XIX-XX ст. цей бульвар поєднував дві торгівельні площі міста – Галицьку і Бессарабську. Тополі були висаджені на бульварі замість лип та каштанів за наказом генерала Д. Бібікова. Він же піклувався і про архітектуру бульвару, серед якої, звичайно, найвидатнішою будівлею є Володимирський собор, побудований у 1882 р., а також слід виокремити особняк Терещенко, будівлі Першої і Другої чоловічих гімназій, Особняк Демідова тощо. Саме це стало причиною того, що певний час бульвар мав назву Бібіковський. Сьогодні цей бульвар носить ім'я Тараса Шевченка.

Купрін, тоді ще дуже молодий, жив у Києві в дешевому готелі «Дніпровський порт» (з 1894 до 1901 р.) на Подолі, який описаний письменником під назвою «Дніпровська гавань» в оповіданні «По-сімейному». Готель утримувався «колишнім коком, що був звільнений за п'ятику, та його дружиною Ганною Петрівною, справжньою гієною за підступністю, жадобою та злістю» [4].

Про початок свого київського життя Купрін у своїй автобіографії писав так: «Я опинився у становищі інститутки, яку ні з того ні з сього завели у хащі лісів і залишили без одягу, їжі і компасу. У додаток найважчим було те, що в мене не було ніяких знань, ні наукових, ні повсякденних». Письменник волочився по хрущобам, пиячив і спілкувався з людьми нижчих прошарків суспільства. Але це дало йому неабиякий досвід. Недаремно пізніше він, вже знаний літератор, вчив письменників-початківців: «Йдіть у народ, слухайте, дивіться та запам'ятовуйте» [3].

Працював Купрін на абсолютно різних посадах: вантажником, зубним лікарем, землеміром, актором, рибалкою, і звичайно писав оповідання. Олександр був співробітником щоденної київської преси, а крім того, писав для одеських, житомирських, ростовських та ін.

газет фейлетони, статті, вірші, судову хроніку, театральні рецензії, нариси тощо. Друкувався під псевдонімами Заратустра, Киянин, А. Незабудкін, В. Теплов, Поспелов, Алеко, А.К.. Тільки під деякими творами він ставить справжній підпис. Звичайно, конкуренція на цьому творчому полі була великою, адже багато освічених людей намагалися заробити публікаціями у пресі. Однак Купрін, на відміну від багатьох інших, зумів побачити та дізнатися набагато більше. Він багато подорожував, працював у різних місцях, на різних посадах, пізнавав особливості різних ремесел, спостерігаючи за працівниками. Купрін був управителем на будівництві, розводив тютюн у Волинській губернії, служив у технічній конторі, був псаломщиком у театрі в Сумах, служив в артілі, що займалася переноскою меблів, розвантажував гарбузи тощо. Тим самим письменник отримав дуже важливий досвід та накопичив цілий арсенал образів для майбутніх творів. Сам Купрін писав про себе, що «з жадібністю поспішав спробувати та випробувати все, що є у житті» і був впевнений, що справжній письменник повинен досконало знати те, про що пише [3].

Олександр намагався заробляти гроші фейлетонами у місцевій пресі, але отримував дуже мало. Одного разу йому замість грошей у якості заробітної платні видали жіночий корсет. Саме цим корсетом Купрін розрахувався з покоївкою дешевого готелю на вул. Сагайдачного, 4, де сьогодні є меморіальна табличка з ім'ям письменника.

Коли ж у 1895 р. газета «Київське слово» почала друкувати нариси Купріна «Київські типи», двадцятип'ятирічний письменник відразу став відомим. Адже так яскраво і правдиво відобразити різноманітні соціальні та професійні типи може виняткова особа. Читачі з цікавістю та захопленням упізнавали характерні риси пожежників, дніпровських рибалок, лікарів, художників, священників, домогосподарок, жебраків та крадіїв. Намагаючись створити типові фігури представників тієї чи іншої соціальної верстви або професії, Купрін дає узагальнені образи, а героїв називає залежно від приналежності до тієї чи іншої групи, а не по іменах: пожежник, художник, співак і т.п.. «Київські типи», що належать до широко розповсюдженого у 80-х та 90-х роках XIX ст. в літературі Російської імперії нарисів «міських типів», дуже різноманітні, але в цілому створюють картину деградації особистості в умовах власного та соціального життя. У той же час, відчувається і велика увага письменника до простої людини, її моральних якостей, винахідливості, гордості, самоповаги. Відверто про любов до людини Купрін пише не так часто, але практично кожним своїм твором закликає нас до людяності, шукаючи ту силу, що може підняти людину до внутрішньої досконалості та привести до щастя. Деякі з образів «Київських типів» є своєрідними ескізами до більш пізніх та зрілих творів письменника, як наприклад хатня господиня стала прообразом Анни Фрідріхівни в оповіданні «Ріка життя» [4].

Взагалі у київських газетах було надруковано більше сорока оповідань Купріна. Всі вони різні за характером і якістю: є дуже реалістичні та психологічно сильні («Дізнання», «До слави»), є наповнена людяністю мініатюра «Allez» (якою, до речі, захоплювався Л. Толстой), а є й мелодраматичний «Каприз». Сам Купрін підкреслював, що за деякі оповідання того періоду йому соромно, але більшість увійшла до скарбнички літературного доробку автора. Таким чином, саме у Києві відбулося становлення Купріна-письменника, саме на українському матеріалі, на основі вражень отриманих під час військової служби в Україні, під час подорожей українськими землями написані найзначніші твори: «Поєдинок», «Олеся», «Срібний вовк» тощо. Результатом вражень Купріна, його життєвого досвіду стало не тільки підґрунтя для написання найкращих творів, а й особистісна та творча зрілість. Цікаво, що перші оповідання як окрему книгу подав до друку не сам Купрін, а дружина відомого київського нотаріуса Сергія Каришева – Анна. Напевне, Анна відчувала симпатію до молодого письменника, тому й збрала всі газетні публікації та віднесла їх до типографії, де домовилась про окреме видання книги за свій власний рахунок. Олександр Купрін випадково дізнався, що друкуються його тексти, і встиг зробити в них правки. У 1896 р. і вийшла друком перша книга Купріна – «Київські типи».

Цікаво, що Олександр Купрін створив не тільки найрізноманітніші типажі, але й дуже точно відтворив життя різних українських регіонів: Київ, Волинь, Донбас, Полісся, Крим, Одеса та ін.. Для створення справжнього українського колориту письменник використовує і українські слова: гукати, панове, громадо, злодій, зачекайте, похитнути та ін. [4].

Становлення Купріна у Києві описав видатний письменник Іван Бунін, що добре знав Олександра: «Вийшовши з полку і годуючись потім дійсно найрізноманітнішими трудами, він годувався, між іншим, при якійсь київській газеті не тільки журналістикою, але й «оповіданнячками». Він мені казав, що «оповіданнячка» він продавав за копійки, звичайно, але досить легко, а писав ще легше, «насвистуючи» – і легко потрапляючи завдяки таланту до смаку редактору й читачам» [1, 371].

Не можна погодитись з І. Буніним щодо зневажливого ставлення до перших творів Купріна, адже серед них були такі глибокі та якісні з художнього боку твори як «Дізнання», де описані звірячі тілесні покарання в армії, або «Свята любов», де стверджується думка про те, що будь-яке кохання – навіть невзаємне – є неоціненним дарунком долі. Крім того, необхідно згадати й одні з перших нарисів О. Купріна – «Крадій», «Дніпровський мореплавець», «Художник», «Студент-драгун» та ін., в яких автор зумів представити читачам своє вміння лаконічно та виразно змалювати образи героїв характерні риси персонажів, передаючи їх стиль життя, одягу, мовлення, поведінки тощо. Саме такий побіжний погляд на персонажів і вміння виділити головне в характерах свідчить про

спостережливість, гострий розум та лаконічність автора, що декількома штрихами створює колоритні, яскраві, неповторні образи, які і сьогодні приваблюють читача.

Крім публікацій, Купріна у Києві запам'ятали через його буйну східну вдачу, оповідки про яку не одноразово потрапляли у друк. Так у лютому 1898 р. газета «Київське слово» розмістила повідомлення про те, що «під час вистави оперетки «М-те Сан-Жен» мав місце випадок, що красномовно свідчив про те, до якого неподобства може дійти наш так званий інтелігент. Йшла третя дія. Представник товариства Чаров сидів на стільці диригента, керуючи оркестром. Раптом відчинилися двері і до зали, тихенько крадучись, увійшов якийсь молодик, що майже навшпиньках зайшов до ложі, попереду якої і сидів Чаров, що махав диригентською паличкою. Молодик, підійшовши до Чарова, ткнув його у бік, і коли останній обернувся, той вдарив його кулаком по голові... Забіяка негайно був підхоплений поліцейськими и виявився відомим у Києві О.І. Купріним». Говорили, що Купрін помстився диригенту за те, що той здав його напередодні у поліцію за «вольності по відношенню до хористок» [1, 368].

Не дивлячись на певні труднощі й проблеми, життя у Києві і робота в друкованих виданнях дозволили Купріну ближче познайомитись з життям різних верств населення, отримати цінні спостереження, навчитися швидко сходитися з людьми, переживати за них, ділити з ними радості та горе, їхні турботи та печалі. Останнє сприяло успіху письменника та уможливило його знайомство з багатьма відомими талановитими митцями. Купрін був особисто знайомий з Лесею Українкою, М. Старицьким, Б. Грінченком, А. Чеховим, Л. Толстим, М. Горьким, І. Репіним та іншими письменниками й художниками. Зауважимо, що саме Чехов, з яким Купрін познайомився в Ялті у 1899 р., побачив у молодому літераторі великий талант і допоміг йому переїхати у Петербург, відкривши двері до вищого літературного світу [7].

Серед творів Олександра Купріна, в яких так чи інакше присутній образ Києва, необхідно виділити роман «Яма», який автор писав вже переїхавши до Москви з 1908 до 1915 р. [5]. Зауважимо, що письменник не вказує безпосередньо, що дія відбувається у Києві, але для всіх було абсолютно ясно, що «південне місто К.» і є Києвом. Твір «Яма» розповідає про життя повій і це не випадково, адже Київ був містом-фортецею з великою кількістю гарнізонів, а це означає запит на швидке і недороге «кохання». З іншого боку, до Києва приїжджала велика кількість молодих дівчат, сподіваючись знайти роботу покоївки чи кухарки, але потрапляли в тенета сутенерів і ставали повіями. До речі, на межі століть Київ був визнаною столицею секс-послуг, як Одеса чи Рига. Такі будинки розпусти, які описує Купрін, були в той час легальними, адже влада таким чином намагалась певним чином контролювати їх. Саме на вулиці Ямській у Києві протягом двох десятиліть були

зосереджені будинки розпусти. Починалося все з 50-х років XIX ст., коли бідна і сумна вулиця Ямська на околиці Києва стала неймовірно популярною. Все це уможливилось завдяки проханню жителів цієї вулиці перенести до них всі дома розпусти з Андріївського спуску. Вони написали губернатору: «Так як ви будете у скруті, куди перенести дома розпусти, а за законом вони повинні бути на околиці міста, тому ми, жителі вулиці Ямської, заявляємо, що наша вулиця цілком підходить під будинки терпимості. Перенесіть їх до нас і наш добробут покращиться, адже під такі будинки квартири йдуть дорожче. Ми ж зараз не маємо жодних доходів, а податки і міські потреби сплачуються нами нарівні з жителями центральної частини міста». Губернатор задовольнив прохання жителів і з цього часу розпочинається гучна слава вулиці Ямської, як такої, на якій вирує життя. «Будинки преобразилися, стали доглянутими і ошатними. Вулиця набула святкового вигляду. Почали відкриватися таверни й шинки, цілими днями тут веселились, гуляли й пили. А ввечері майже біля кожного будинку вмикали червоні ліхтарі, линула легка музика скрипок, заманюючи до себе любителів «доступної плоті» та вакханалій» [3]. Саме цей час «процвітання» вулиці Ямської і описав Купрін у своєму творі. Цікаво, що «ямські» будинки розпусти поділялися на три типи: дорогі – з послугами вартістю три рублі, середньої руки, де платили по два рублі, та дешеві – «рубльові». Відповідним був і інтер'єр: від позолоти, ковдр та диванів до старих брудних ковдр з дірками.

Пізніше, після 1905-1907 рр. будинки розпусти з'явилися і на Хрещатику, на вулиці Проїзній та ін., а вулиця Ямська занепадала. Після цього жителі міста знов звернулися до губернатора вже з іншим проханням: звільнити вулицю від борделів та перейменувати її в Батіївську. У творі письменник згадує дві вулиці – Велика Ямська та Мала Ямська. Назви ці, скоріше за все, походять від рельєфу (розташування у низині), а можливо й від поселення ямщиків. Сьогодні на цьому місці збереглася одна вулиця з назвою «Ямська» – тиха та малолюдна. Не дивлячись на те, що сьогодні це центральний район Києва (поруч католицький костел, палац «Україна» і стадіон «Олімпійський»), тут зберігається провінційний дух окраїни, ріка Либідь, що виходить тут на поверхню, скоріше схожа на канаву із засміченими берегами. За бажання, легко уявити, якою була вулиця «червоних ліхтарів» в Києві у XIX ст..

У романі «Яма» з'являються й нові «київські типи». По-перше, це ціла низка образів повій, які намальовані Купріним з великим співчуттям. Крім того, є персонажі, в яких можна було пізнати реальних тогочасних киян: оперна діва, студент-ліберал, нотаріус, що любив розваги з повіями, бандерша, вибивала та інші. Особливо яскравою була схожість поліцейського наглядача Кербеша з реальним Євгеном Кербашевим, що дійсно служив у київській поліції на одній з околиць. Є і персонаж, що можна вважати автопортретом

письменника – журналіст Платонов. Слова цього персонажа про себе можна впевнено вважати відвертим зізнанням самого Олександра Купріна: «Я – бродяга й пристрасно люблю життя. Я був токарем, наборщиком, сіяв та продавав тютюн, махорку-серебрянку, плавав кочегаром по Азовському морю, рибалив на Чорному, вантажив кавуни та цеглу на Дніпрі, їздив з цирком, був актором – всього і не згадаю. І ніколи мене не підганяла потреба. Ні, тільки безмірна жага до життя та нестерпна цікавість» [5].

Важливо, що, з одного боку, Купрін засуджує грубість, вульгарність, нищість, з іншого – досліджуючи темні сторони людського життя, він знаходить та підкреслює красу вічних моральних цінностей, красу самого життя. Так, не дивлячись на тематику твору, його загальний характер, у романі «Яма» наголошується: «Людина народжена для великої радості, для безперервної творчості, в якій вона – бог, для широкої, вільної, нічим не обмеженої любові до всього: до дерева, до неба, до людини, до собаки, до милої, лагідної, прекрасної землі... з її блаженним материнством, з її ранками та ночами, з її прекрасними щоденними дивами» [5].

Таке романтично-піднесене ставлення до життя Купрін проніс крізь усі випробування долі, крізь поразки й перемоги. Розпочавши свою письменницьку кар'єру у Києві, Олександр Купрін продовжує її у Петербурзі, але ще неодноразово повертається на певний час в Україну (наприклад, в Одесі був написаний знаменитий «Гранатовий браслет» та ін..).

Потрапивши за волею долі на злам століть, Купрін стає свідком і учасником багатьох історичних подій. У листопаді 1905 р. він спостерігає повстання на крейсері «Очаків» та публікує нарис «Події у Севастополі» у Петербурзькій газеті «Наше життя». Після цієї публікації Купріна терміново висилають із Севастополя та порушують проти нього карну справу. Не дивлячись на це, письменник бере активну участь у долі моряків, яких переслідувала влада. Він допоміг їм знайти одяг, сприяв втечі від поліції. Але сам наражався на серйозну небезпеку, адже за ним постійно стежили поліцейські.

Не залишився Купрін і осторонь подій Першої світової війни. У 1914 р. він, як людина шляхетна, знов надіває військову форму, вчить новобранців у Фінляндії. У 1919 р., після того як військо Юденіча зайняло Гатчину, Купріна мобілізують до Білої армії. Але вже влітку 1920 р. письменник, разом з дружиною і донькою, емігрує до Європи. Він живе і працює в Парижі, боляче переживаючи розлуку з батьківщиною. Йому не вистачає багатонаціональної культури, рідної мови, адже всюди чує виключно французьку: «Отак поживеш, поживеш та й перестанеш писати...», – зазначає Олександр в одному з листів [3].

Після повернення з еміграції у 1937 р., Олександр Купрін (вже зовсім знесилений і хворий) прожив у СРСР лише рік і не встиг відвідати Україну, її перлини – Київ, Одесу, Крим – ті місця, де він провів багато щасливих днів, де створив свої найвідоміші твори.

Отже, викладене вище дозволяє стверджувати, що український період творчості Олександра Купріна не був легким. Однак зустрічі з людьми найрізноманітніших професій, різного походження та соціального статусу, знайомства та спілкування з багатьма діячами літератури та мистецтва, враховуючи природну спостережливість та допитливість письменника, стали родючим ґрунтом для його творчості, наповненої соціально-філософськими роздумами. Практично в усіх творах Купріна можна зустріти типові українські пейзажі, типові образи та характери. Сам Купрін, будучи людиною скромною за природою, неодноразово зауважував: «У вчителі життя я не підходжу. Для багатьох людей я просто добрий товариш та цікавий оповідач, от і все» [3]. Однак з цим важко погодитись. Адже насправді творчість цього прекрасного письменника вчить нас гідності, любові до життя, шляхетності почуттів, розумінню чистоти буття, не дивлячись на всілякі складнощі й негаразди.

Література

1. Бунин И.А. Куприн // Бунин И.А., Кузнецова Г.Н. Искусство невозможного. Дневники, письма. – Москва: Грифон, 2006. – 464 с. – С. 363-378.
2. Куприн А. Памяти Чехова // Сборник памяти Антона Павловича Чехова. Книга третья. – СПб, 1905: Товарищество «Знание». – 348 с. – С. 8-48.
3. Куприн А. Письма // <http://kuprin-lit.ru/kuprin/pisma/index.htm>
4. Куприн А. Сочинения в двух томах. – Москва: Художественная литература, 1980. – 351 с., 400 с.
5. Куприн А. Яма. – Москва: Время, 2016. – 416 с.
6. Паустовский К. Поток жизни (Заметки о прозе Куприна) // Куприн А. Собрание сочинений в 6 т. Т. 1. – Москва: Гослитиздат, 1957. – 590 с.
7. Переписка А. П. Чехова. В двух томах. – Москва: Художественная литература, 1984. – 447 с., 439 с.

Аннотация

Цимбал Т.В. «Киевская гавань» Александра Куприна. В статье представлен опыт осмысления творческого наследия писателя Александра Ивановича Куприна. Подчеркивается, что в формировании характера Куприна большую роль сыграли несколько факторов: личность его матери Любови Кулунчаковой, трепетную любовь к которой Александр пронес до своих последних дней, детство, проведенное в военной форме в казармах, и большой жизненный опыт, полученный после завершения службы. Особое место в становлении Куприна как писателя занимает «украинский период жизни», начавшийся сразу после увольнения из армии. Именно в Киеве Куприн начинает печататься в газетах и журналах, там же выходит и первая его книга – «Киевские типы». Создание последней стало возможным благодаря богатому жизненному и трудовому опыту Александра, сумевшего поработать в самых разнообразных сферах в разных регионах Украины: от Волыни до Донецка. В статье представлена краткая характеристика одного из самых известных и оригинальных произведений Куприна – «Яма», созданного на основе впечатлений киевского периода жизни. Несмотря на то, что в сочинениях писателя отражены грубость, вульгарность, и даже низость некоторых героев, акцентируется все же красота вечных ценностей, красота самой жизни. Бесспорно, киевский период жизни Куприна стал отправной точкой и опорой творчества писателя, наполненного социально-философскими размышлениями.